

Toto sme asi nechceli...

Dve reakcie na článok

Po prečítaní článku s názvom „Nevinne?“ v jednom z najčítanejších týždenníkov v apríli tohto roku zostalo veľa ľudí pohoršených, že máme mládež, ktorá má v nelegálnej držbe chránené živočíchy. Z gymnazistu so vzťahom k entomológii sa stal skoro kriminálnik.

O čo šlo? Len v skratke: talentovaný gymnazista na celoslovenskom kole biologickej olympiády súťažil s prácou pozostávajúcou zo zbierky vzácnych, zákonom chránených vypreparovaných fuzáčov. Študent nevedel dokázať zaskočenej porote, že ich nezabil. Tvrdil, že vzácne druhy kúpil na špeciálnej burze... Okrem toho, že ho vylúčili z olympiády, hrozilo mu obvinenie a pokuta z porušenia zákona o ochrane prírody.

Ing. Svätopluk Čepelák, entomológ:

Nedá mi nezamyslieť sa nad jednou z možných príčin vzniku takejto situácie a následného článku o nej. Napriek tomu, že pracujem v oblasti ochrany prírody, myslím si, že za vznik podobných situácií môže najmä prehnaná legislatíva v tejto oblasti, na ktorú som už upozorňoval v časopise Chránené územia Slovenska v článkoch: „Sú entomológovia hrozbou pre ohrozené druhy hmyzu?“ (č. 27/1996) a „Uberá sa ochrana prírody dobrým smerom?“ (č. 48/2001). Nie som presvedčený, že by si fuzáč alpský (škodca na buku) zaslúžil takú pozornosť. A nad výškou jeho spoločenskej hodnoty – 165,97 € by sa mali zamyslieť tí, ktorí to navrhli. Spoločenská hodnota by mala vychádzať z miery ohrozenosti druhu a nie na základe toho, že je „skrátka pekný“. To, že je jeden z najkrajších chrobákov, je neodškrípiteľné, ale výška spoločenskej hodnoty ho nezachráni. Na to máme na Slovensku už niekoľko storočí dlhodobé plánovanie v lesoch, na čo máme právo byť hrdí, vďaka ktorému je tento fuzáč bežným druhom v našich bučinách. Takáto vysoká spoločenská hodnota má opodstatnenie napríklad pri niektorých druhov vtákov, ale nedávajme do jednej roviny vtákov s hmyzom, ktorého reprodukčné schopnosti sú neporovnateľné. „Pribzdíme“, aby sa jedného dňa nestalo, že spoločenskú hodnotu budú mať aj napr. babôčka pávooká, ako to je u našich južných susedov. Snáď sa len nedočkáme toho, že začínajúcich entomológov budú zatvárať, pretože si pre svoj výskum dovolili zvoliť druh zákonom chráneného hmyzu, ktorého mierne násobená výška spoločenskej hodnoty spĺňa kritériá trestného činu.

Pri tvorbe nového zákona o ochrane prírody by sa malo myslieť aj na vedcov a potenciálnych vedcov v súvislosti s odchytnom hmyzu z prírody. Každý entomológ k svojej práci potrebuje základnú zbierku, ktorá mu pomáha pri determinácii materiálu. Zamyslime sa, čo je podstatou ochrany prírody: snáď nie ochrana iba jednotlivcov, ale druhu ako takého, a tú nezabezpečíme vysokou spoločenskou hodnotou, ale vytvorením vhodného prostredia pre daný druh – biotopu. Ochrana druhu by preto mala byť zameraná predovšetkým na ochranu jeho biotopu, v tomto konkrétnom prípade na ochranu starých stromov. V nadväznosti aj na tento prípad sa opäť potvrdzuje, že o výrube stromov vo voľnej krajine by mali opäť rozhodovať úrady životného prostredia. Veď jediným vhodným stromom môžeme zachrániť desiatky vzácnych chrobákov. Práve entomológovia by mohli úrady upozorňovať na takéto stromy – potenciálne biotopy. Preto si entomológov vážme a to aj takých, pre ktorých je entomológia iba záľubou možno na pár rokov. Verte, že vzťah k prírode im zostane na celý život a nejednu to zužitkuje aj vo svojej práci. Sám poznám niekoľko takýchto zanietých entomologických nadšencov, napr. starostu obce alebo predsedu družstva, ktorí túto záľubu a najmä poznatky z nej zohľadnili aj vo svojom pracovnom rozhodovaní, následkom ktorých došlo k zlepšeniu, resp. vytvoreniu nových biotopov, a tým v konečnom dôsledku prispeli k ochrane prírody a krajiny. A o tom a na to hádam ochrana prírody je. Na margo celej záležitosti mi už zostáva len veriť, že mladého entomológa negatívna skúsenosť a následná nechcená publicita neodradia od tejto záľuby a že v nej bude úspešne pokračovať. K tomu mu aj ja držím palce.

Ing. Tomáš Kizek, Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici:

Zákon je raz zákon a v tomto prípade sa potvrdzuje, že litera zákona tiež zabíja... Zabíja nadšenie začínajúceho a nádejného talentovaného vedca. Na druhej strane však dáva možnosť požiadať Ministerstvo životného prostredia SR o výnimku,

ktorú nemožno „plošne“ udeľovať pre všetkých zberateľov hmyzu, resp. entomológov. Zvyčajne nebvávajú problémy pre tých, čo sa nenechajú znechutiť „papierovaním“, časom si urobia meno a sú prizývaní do inventarizačných prieskumov vybraných území a monitoringu druhov a celkového stavu biotopov. Osobitne sa pod drobnohľadom posudzuje prieskum v chránených územiach a pohyb jednotlivcov v územiach s piatym stupňom ochrany a dokumentovanie chránených druhov. Spomínam si, že keď som začínal na základnej škole zbierať hmyz, tiež som na tento problém narazil už aj v tých časoch. Snažil som sa problému vyhnúť, chránené druhy som v zbierke zaradené nemal, ale napriek tomu po jednom kúsku, prípadne dvoch, som doma mal... Viem, že veľa zberateľov, čo mali spočiatku takéto koničky, začínalo podobne... No postupom času som si začal uvedomovať, že ak tam prežije, môžem ho pri troške šťastia uvidieť a pozorovať aj v nasledujúcom roku, a tak som sa začal zaujímať ako žije, čo mu zo strany človeka neprosieva a čo môžem urobiť ja. Viem, že je veľa takýchto entomológov či amatérskych odborníkov, z ktorých sa stali obeť ochrancov, často bývajú nepochopení alebo bezbranní. Byť hrdým na prírodné a kultúrne dedičstvo je eticky snáď to najcennejšie, čím disponujeme.

V súvislosti s predmetovou olympiádou na školách uvediem ešte jeden príklad. Ako člen Biologickej olympiády v kategórii E, čo je kategória niekdajšej celoslovenskej súťaže Poznaj a chráň prírodu, som neraz poukazoval na absurditu postihov žiakov za zozbierané výprchnuté pierka chránených druhov vtákov. Nejde tu síce o usmrcovanie jedincov, no zákon o ochrane prírody to nepovoľuje a žiaci strácali drahocenné body pri hodnotení. Nedávno SAŽP odštartovala celoslovenský školský projekt Na túru s Naturou, kde sa výskyt druhov dokumentuje fotografovaním s uvedením dátumu nálezu a vyznačením výskytu na mape s vysokým rozlíšením. To by iste pri takom nezameniteľnom druhu, ako je fuzáč alpský, postačovalo. Úplne súhlasím s názormi kolegov, že tento druh fuzáča je v bukových a zmiešaných lesoch na Slovensku pomerne rozšírený a miestami početne zastúpený. Otázkou je, či by sa kvôli atraktivite nezberal vo väčšej miere, ako keď je pod druhovou ochranou... Súhlasím aj s tým, že ochrana odumierajúcich stojacich i padnutých bukov je základom jeho zachovania. No populáciu na danej lokalite najviac ohrozujú spílené kmene, respektíve nachyšaná metrovica dreva pripravená na odvoz. To by nebol problém, avšak v letných mesiacoch je magnetom samičiek, ktoré sem prilietajú klásť svoje vajčička. Následne po odvezení sú s drevom odvezené celé znášky vajčičok, čo ohrozuje populáciu v nevidanej miere a tu je účinnosť zákona ochromená. Aj tu je potrebné usmerenie k spôsobu ťažby, aby sa vyťažena hmota v mesiacoch od polovice júna do polovice augusta ihneď odvážala.

Entomologická a ochránárska verejnosť si jeedomá, že vo vyhláske chránených druhov ostali nepovšimnuté oveľa zriedkavejšie druhy, ako je fuzáč alpský. Nebolo možné zohľadniť všetky hľadiská súčasne. V odôvodnených prípadoch boli vybrané niektoré atraktívne druhy a niektoré užitočné druhy, no predovšetkým do istej miery prevažne ohrozené druhy. V ére pesticídov bola aktuálna ochrana predovšetkým užitočných druhov. V súčasnosti je predmetom najmä ochrana pôvodných druhov, ktoré sú určujúce pre vyhlasovanie maloplošných a veľkoplošných chránených území, v ktorých sa chránia cenné biotopy. Dúfam, že postih tohto žiaka neodradí a negatívna skúsenosť ho naštartuje k výskumu spôsobu života ohrozených druhov. Veď naozaj platí, najprv poznávaj a potom ochraňuj! Ani nie tak priamo pred jednotlivcami, ale hlavne pred ničenie ich životného prostredia.

Foto: Jaroslav Slášťan

Fuzáč alpský (*Rosalia alpina*)